Vrste materijala u radu s djecom predškolske dobi

Pokorni, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:864101

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-27**

Repository / Repozitorij:

University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Lana Pokorni

VRSTE MATERIJALA U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Zagreb, rujan 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Lana Pokorni

VRSTE MATERIJALA U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Završni rad

Mentor rada:

Morana Varović Čekolj, mag. art., mag. prim. educ., predavač

Zagreb, rujan 2022.

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____

(vlastoručni potpis studenta)

Sadržaj

1. UVOD……..…..1

2. LIKOVNI MATERIJALI I TEHNIKE…….....2

2.1. Crtačke tehnike……....2

2.2. Slikarske tehnike…….....6

2.3. Kiparske tehnike…….....10

2.4. Grafičke tehnike…….....14

2.5. Arhitektonske tehnike……16

2.6. Primijenjena umjetnost……..17

2.7. Dizajn…….18

2.8. Novi mediji……18

3. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA I RAZVOJNE FAZE…….....19

3.1. Faza šaranja……19

3.2. Faza sheme…….....20

3.3. Faza razvijene sheme…….....21

3.4. Faza oblika i pojava……...21

4. LIKOVNI MATERIJALI KAO POTICAJ ZA DJEČJE STVARALAŠTVO…….....22

5. ULOGA ODGOJITELJA U LIKOVNOM IZRAŽAVANJU DJETETA……23

6. ISTRAŽIVANJE O UPORABI LIKOVNIH MATERIJALA U DJEČJIM VRTIĆIMA…24

6.1. Cilj i metoda istraživanja……...24

6.2. Rezultati istraživanja……..24

6.3. Rasprava…….....28

7. ZAKLJUČAK……...30

8. LITERATURA…….....31

Sažetak

Cilj rada jest otkriti koje likovne materijale i tehnike odgojitelji najčešće koriste u radu s djecom rane i predškolske dobi i koliko ih smatraju važnima u likovnom izražavanju djeteta. Likovne tehnike koje se koriste u radu s djecom rane i predškolske dobi dijele se na nekoliko područja, a to su: crtačke tehnike, slikarske tehnike, kiparske tehnike, grafičke tehnike, arhitektonske tehnike, primijenjena umjetnost, dizajn i novi mediji. Likovne materijale djeca koriste u svom likovnom razvoju koji se dijeli na četiri razvojne faze, a to su: faza šaranja, faza sheme, faza razvijene sheme te faza oblika i pojava. Kako bi djeca razvijala svoje likovno izražavanje, treba im se omogućiti upoznavanje s raznovrsnim likovnim materijalima i tehnikama, a važnu ulogu u tome imaju odgojitelji, koji im to omogućavaju. Stoga je provedeno istraživanje u kojemu je sudjelovao 21 odgojitelj/ica koji su ispunili anonimni upitnik od 11 pitanja. Rezultati istraživanja pokazali su da odgojitelji najčešće koriste slikarske tehnike u radu s djecom, a sredstva koja najčešće koriste u slikarskim tehnikama su tempere i vodene boje. Slikarske tehnike odgojitelji smatraju najprikladnijima za rad s djecom predškolske dobi zbog toga što se djeca vole izražavati bojama te vole istraživati sve njihove mogućnosti. Odgojitelji su svjesni koliko je važno ponuditi djeci što više različitih materijala i tehnika, ali gotovo polovica odgojitelja nema potporu dječjeg vrtića u nabavi raznovrsnog materijala te su uglavnom prepušteni sami sebi. Zbog toga je važno osvijestiti koliko je potpora odgojiteljima važna u radu te koliko obogaćujemo dječji likovni razvoj raznovrsnim likovnim tehnikama i materijalima.

Ključne riječi: likovni materijali; likovne tehnike; razvojne faze; odgojitelj

Summary

The aim of the work is to find out which art materials and techniques preschool teachers use most often in working with children of early and preschool age and how important they consider them to be in the artistic expression of the child. Art techniques, which are used in working with children of early and preschool age, are divided into several areas and those are: drawing techniques, painting techniques, sculptural techniques, graphic techniques, architectural techniques, applied art, design and new media. Art materials are used by children in their artistic development, which is divided into four developmental phases, and those are: the drawing phase, the schema phase, the developed schema phase, and the shape and appearance phase. In order for children to develop their artistic expression, they should be given the opportunity to familiarize themselves with a variety of art materials and techniques, and the preschool teachers who enable them to do so play an important role in this. Therefore, a research was conducted in which 21 preschool teachers participated who filled out an anonymous questionnaire of 11 questions. The results of the research showed that preschool teachers most often use painting techniques when working with children, and the tools they most often use in painting techniques are tempera and water colors. Preschool teachers consider painting techniques to be the most suitable for working with children of preschool age because children like to express themselves with colors and like to explore all their possibilities. Preschool teachers are aware of how important it is to offer children as many different materials and techniques as possible, but almost half of the preschool teachers do not have the support of the kindergarten in procuring a variety of materials and are mostly left to their own devices. That is why it is important to raise awareness of how important is support for preschool teachers in their work and how much we enrich children's artistic development with various art techniques and materials.

Keywords: art materials; art techniques; developmental stages; preschool teacher

1. UVOD

Likovni jezik ili likovni izraz djece urođena je sposobnost izražavanja, komuniciranja i oblikovanja te kao svaki drugi jezik ima svoje osnovne simbole, strukturu, funkciju i značenje (Belamarić, 1986). Likovni izraz nije moguć bez dobrog likovnog materijala, čija svrha nije samo da djeca usvajaju nova saznanja o njihovoj upotrebi, već da stimulira kreativan likovni rad i da utječe na senzibilitet djeteta.

Prema Karlavarisu (1988), sva se sredstva likovnog odgoja dijele u tri velike skupine, a to su: specijalne prostorije i inventar adekvatan likovnim aktivnostima, materijali za likovni rad i zbirke modela i materijala za demonstraciju. Neke likovne tehnike zahtijevaju određeni inventar (primjerice stalak za slikanje) koji treba omogućiti te individualan i grupni rad djece. Druga skupina sredstava likovnoga odgoja su likovni materijali kojima djeca stvaraju likovne radove. Djeci treba omogućiti dovoljno vremena i slobode da upoznaju likovne materijale, a ako im omogućimo korištenje različitih materijala, djeca mogu i dalje razvijati svoj likovni jezik (Slunjski, 2013). Treća skupina sredstava likovnoga odgoja odnosi se na didaktičke materijale, a to su: slike i objekti, umjetnička djela, različiti modeli koji se mogu promatrati i crtati te dječji likovni radovi.

U radu se opisuju sve likovne tehnike i materijali koji se koriste u radu s djecom rane i predškolske dobi. Također se opisuje kako djeca koriste likovne materijale u razvojnim fazama likovnog razvoja, kako materijali služe kao poticaj dječjem izražavanju te kakvu ulogu odgojitelji imaju u tome. Za potrebe rada provedeno je istraživanje u kojemu su odgojitelji ispunjavali anonimni upitnik o uporabi likovnih materijala u radu s djecom rane i predškolske dobi.

2. LIKOVNI MATERIJALI I TEHNIKE

Svako umjetničko djelo nastalo je obradom, tj. oblikovanjem nekog materijala. Različite podloge, materijali koje oblikujemo i pribor smatraju se osnovnim sredstvima rada u likovnom izražavanju (Herceg i sur., 2010). Izbor materijala i tehnika koje djeca mogu koristiti u likovnom izražavanju ovisi o mnogim elementima, a jedan od tih elemenata jest stupanj razvoja djeteta. Stoga se oštri, šiljasti i drugi opasni predmeti i materijali (igle, noževi, skalpeli itd.) ne koriste u likovnom izražavanju djeteta rane i predškolske dobi, već se koriste oni koji su primjereniji dobi. Također, uporaba svakog materijala zahtijeva određene postupke, pa je stoga jako važno da materijal ne pruža otpor djeci i da ga ona mogu lako nanositi na podlogu.

Prema Hercegu i suradnicima (2010), tehnike su postupci uporabe raznih materijala koji su uglavnom ovisni o priboru i podlozi. Likovne tehnike dijele se na nekoliko područja, a to su:

- Crtačke tehnike,
- Slikarske tehnike,
- Kiparske tehnike,
- Grafičke tehnike,
- Arhitektonske tehnike ,
- Primijenjena umjetnost ,
- Dizajn,
- Novi mediji.

U svakoj od ovih likovnih tehnika upotrebljavaju se različita sredstva, koja će se pobliže objasniti u narednim poglavljima.

2.1. Crtačke tehnike

Crtačke tehnike dijele se na suhe (olovka, kreda, ugljen) i mokre (tuš, flomaster). Sredstva koja se koriste u crtačkim tehnikama u radu s djecom predškolske dobi jesu: olovka, drvene bojice, kreda, ugljen, tuš i flomasteri. „Olovka je prva i osnovna crtačka likovna tehnika kojom se koriste djeca rane dobi“ (Šparavec, 2018, str. 59). Prema Kučini i Tanayu (1995), pretečama današnjih olovaka smatraju se olovni ili srebrni štapići obloženi kožom ili umetnuti u držalo. Kvalitetna olovka ne smije zaprljati ruke, treba se lako brisati i šiljiti te mora biti otporna na lom. Tvrdoća je glavna značajka olovke te ih prema tome dijelimo u tri skupine: tvrde, srednje tvrde i mekane olovke. Tvrde olovke služe za geometrijsko crtanje, srednje tvrde služe za pisanje, a mekane olovke služe za crtanje. U radu s djecom predškolske dobi olovka

kao tehnika vrlo je zahvalna kod likovnih tema u kojima ima mnogo pojedinosti i detalja, poput crteža čovjeka, teme iz biljnog i životinjskog svijeta i slično (Šparavec, 2018).

Slika 1. Tehnika olovke, dijete u sedmoj godini života (Šparavec, 2018)

Nakon što se djeca upoznaju s olovkom, logičan je slijed da se upoznaju i s drvenim bojicama. Djeca se vrlo rado koriste bojicama u likovnom izražavanju, ali nisu sva djeca podjednako zainteresirana za njih. Kako bismo djecu potaknuli da koriste bojice, možemo im dati da crtaju na manjim formatima papira u boji, posebice da crtaju bijelom i srebrnom bojicom na tamnoj podlozi.

Slika 2. Tehnika drvenih bojica, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Jedan od crtačkih materijala koji djeca rane i predškolske dobi vrlo često koriste jesu flomasteri. Prema Šparavec (2018), flomasteri su tehnika koju djeca vole i nakon određenog vremena često se njome koriste, vole intenzivnu boju koja se ističe na papiru te lakoću crtanja. U likovnom izražavanju flomasteri se mogu kombinirati s drugim tehnikama, a glatki papir

najbolja je podloga za njih. Dječji radovi napravljeni flomasterima u pravilu su individualni te su u ranoj dobi pokazatelj faze šaranja koju trebamo poticati i podupirati jer je vrlo važna za njihov razvoj (Šparavec, 2018). Prema Jakubinu (1999), postoje dvije vrste flomastera, a to su: „normal“ flomasteri ili akvarelski flomasteri te „permanent“ flomasteri. „Normal“ flomasteri topivi su u vodi te njima, uz pomoć vode i kista, možemo dobiti neke akvarelske karakteristike crteža. S druge strane, „permanent“ flomasteri nisu topivi u vodi, pa njima ne možemo postići neke akvarelske karakteristike crteža. Također, važno je napomenuti kako flomasteri pod utjecajem svjetlosti brzo izblijede, pa se preporučuje da se crteži nacrtani flomasterom čuvaju u mapi između dvaju listova papira.

Slika 3. Tehnika flomastera, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Još jedna crtačka tehnika koju vole sva djeca jest kreda. „Kreda je crtački instrument između ugljena i olovke. Nezašiljena ostavlja trag kao ugljen, prašan i maglen, a zašiljena iscrtava obrise predmeta jasno i oštro poput olovke“ (Peić, 1990, str. 27). Djeca najčešće crtaju kredom po školskoj ploči, ali njome mogu crtati na bilo kojoj drugoj podlozi, poput drva, betona, plastike itd. Kod crtanja kredom u boji, djeca mogu crtati na papiru u bilo kojoj boji i bilo kojeg formata te je kod odabira boje podloge važno voditi računa o motivu koji će djeca crtati. Također je važno po završetku rada fiksirati crtež tekućim fiksativom kako se rad ne bi razmazao.

Slika 4. Tehnika krede, dijete u sedmoj godini života (Šparavec, 2018)

Crtačka tehnika koju je jako dobro predstaviti djeci jest i ugljen. Ugljen se smatra jednim od najstarijih crtačkih materijala te se razlikuje od olovke po tome što je mekši i što ostavlja prašan i maglen trag (Peić, 1990). Zbog toga se ugljenom mogu postići vizualni efekti koji se ne mogu postići nekim drugim materijalom. Kako bi se djeca još više zainteresirala za rad s ugljenom, možemo ga kombinirati s olovkom i bijelom kredom. Zbog kontrasta koji čine crni ugljen i bijela kreda, kod djece raste zanimanje za rad s ugljenom u likovnom izražavanju. Djeca mogu crtati ugljenom na bijelom papiru ili na papiru u natur boji, a teme koje mogu crtati su razne – od portreta do prizora iz prirode. Crteži ugljenom, kao i kod crteža kredom, moraju se fiksirati jer nisu otporni na brisanje.

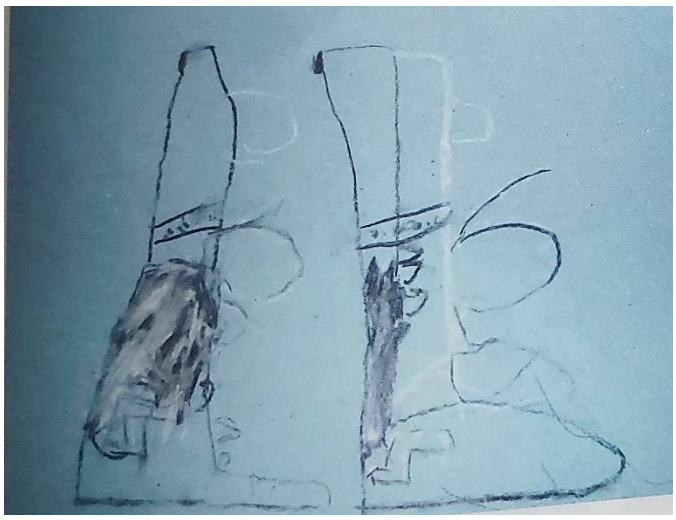

Slika 5. Tehnika ugljena i bijele krede, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

Posljednja crtačka tehnika koju koristimo u radu s djecom predškolske dobi jest tuš. „Tuš je obojena tekućina koja se nakon sušenja ne može isprati, a upotrebljava se za umjetničko i tehničko crtanje i pisanje“ (Kučina i Tanay, 1995, str. 24). Sredstva kojima možemo crtati tušem jesu: pero, štapić, trska i kist. Kvalitetan tuš treba biti intenzivne i postojane boje, baršunasto sjajne duboke površine i ne smije otpadati s papira (Kučina i Tanay, 1995). Osim crnog tuša, postoje i tuševi u boji kojima djeca mogu slikati kistom na suhoj i mokroj podlozi. Djeci je razlijevanje boje tuša jako zanimljivo te nakon što steknu iskustva u radu u ovoj tehnici, njihovi radovi mogu biti jako kreativni.

Slika 6. Tehnika tuša u boji na mokroj podlozi, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

2.2. Slikarske tehnike

Slikarske tehnike, kao i crtačke, dijele se na suhe (kolaž, pastele) i mokre (tempera, akvarel). Sredstva koja se koriste u slikarskim tehnikama u radu s djecom rane i predškolske dobi jesu: akvarel, gvaš, tempera, gratаž, frotaž, batik, kolaž, mozaik i pastele. Akvarel je slikarska tehnika u kojoj se upotrebljavaju vodene boje. „Takve boje se otapaju i razrjeđuju vodom te nanose mekanim kistovima na grubi hrapavi papir“ (Jakubin, 1999, str. 168). Akvarelne boje su prozirne i prozračne, a tamniji i svjetliji tonovi dobivaju se većim ili manjim razrjeđivanjem boje. Akvarelnim bojama možemo slikati na suhoj i mokroj podlozi. Sljedeća slikarska tehnika slična temperi jest gvaš. Gvaš je pokrivna tehnika koja koristi sitno mljeveni pigment, kao i vodene boje, a u sebi sadrži punilo. Gvaš je, za razliku od akvarela, neproziran,

gust i boje su intenzivnije. Vodene boje u radu s djecom ne koriste se često zbog toga što se može uništiti papir dok djeca ne nauče kako pravilno dozirati količinu vode. Ipak, trebalo bi povremeno omogućiti djeci da rade s vodenim bojama jer će tako steći potrebno iskustvo i vještine kako raditi s vodenim bojama.

Slika 7. Tehnika vodenih boja na mokroj podlozi, dijete u sedmoj godini (Šparavec, 2018)

Sljedeća slikarska tehnika koja se u radu s djecom vrlo često koristi i za koju djeca pokazuju veliko zanimanje jest tempera. Tempera je neprozirna pokrivna boja koja se zbog svojih svojstva može slikati sloj na sloj te se njome lakše slika nego akvarelom (Jakubin, 1999). Za najmlađe skupine djece dobro je u početku raditi s bojama za slikanje prstima, a tek onda prijeći na tempere. Za slikanje temperom djeca mogu koristiti kistove različitih širina i debljina, a kao podloga za slikanje može poslužiti papir za slikanje, platno, drvo, karton, pleksiglas itd. Također mogu slikati na velikim formatima u većim skupinama ili na manjim formatima individualno. Rad s temperom djeci je posebno zanimljiv zbog toga što mogu miješati boje i otkrivati kako dobiti jednu boju miješanjem drugih dviju.

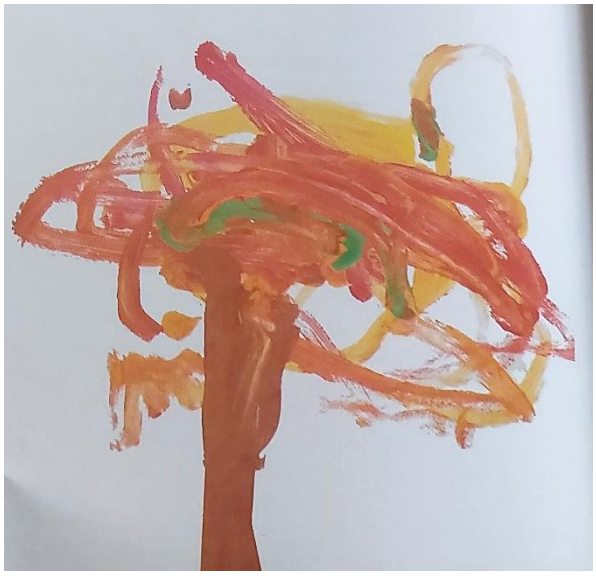

Slika 8. Tehnika tempere, dijete u trećoj godini života (Šparavec, 2018)

Sljedeće slikarske tehnike koje djeci mogu biti jako zanimljive jesu grataž i frotaž. Grataž je slikarska tehnika u kojoj se u debljem sloju nanosi uljana ili voštana pastela koja se potom premaže tušem (najčešće crnim), a kada se osuši, pristupa se struganju (Šparavec, 2018). Frotaž je slikarska tehnika koja se dobiva postupkom povlačenja olovke ili pastele po tankom papiru koji je položen preko predmeta te na taj način nastaje fiksirana tekstura predmeta (Šparavec, 2018). Djeci možemo ponuditi različite predmete za preslikavanje, od lišća pa sve do različitih tkanina, LEGO kocaka, potplata papuča itd.

Slika 9. Tehnika grataža, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

Slikarska tehnika za koju je zanimanje kod djece jako veliko jest batik. Batik je dekorativna slikarska tehnika u kojoj se tkanina oslikava ugrijanim tekućim voskom i bojama. Osim slikanja na tkanini, batik tehnikom možemo slikati i na tankom papiru. Za djecu predškolske dobi u vrtićima ova se tehnika prilagodila kako bi bila u skladu s njihovom dobi i kako bi djeca mogla raditi u ovoj tehnici. Prema Šparavec (2018), postupak se sastoji od bojenja podloge voštanim pastelama nakon čega djeca po obojenoj podlozi prelaze širokim kistovima

koji su namočeni u malo razvodnjenu temperu. Nakon toga podloga se zgužva u loptu te se zatim izravna i ispere pod vodom. Kada se rad osuši, potrebno ga je ponovno izravnati. Djeci je ova aktivnost jako zanimljiva, pogotovo kada trebaju zgužvati i ispirati rad. U radu s mlađom djecom važna je asistencija odgojitelja, osobito kod ispiranja, gdje se često može poderati papir.

Sljedeća slikarska tehnika jest kolaž. S njom se djeca susreću već u ranoj dobi. Kolaž označava slikarsku tehniku u kojoj koristimo različite materijale koje rezanjem, trganjem i lijepljenjem nanosimo na podlogu (Jakubin, 1999). U ovoj tehnici postoje mnoge mogućnosti kombiniranja podloga i materijala za lijepljenje na podlogu. Stoga se osim kolaž papirom može raditi i s časopisima, novinama, fotografijama, crnim i bijelim papirom itd. Prema Šparavec (2018), kolaž je zahtjevna tehnika za djecu rane i mlađe dobi, pa bi pri prvom susretu umjesto ljepila trebalo koristiti smjesu za kaširanje (od brašna i vode) s obzirom na to da su mala djeca sklona stavljati sve u usta.

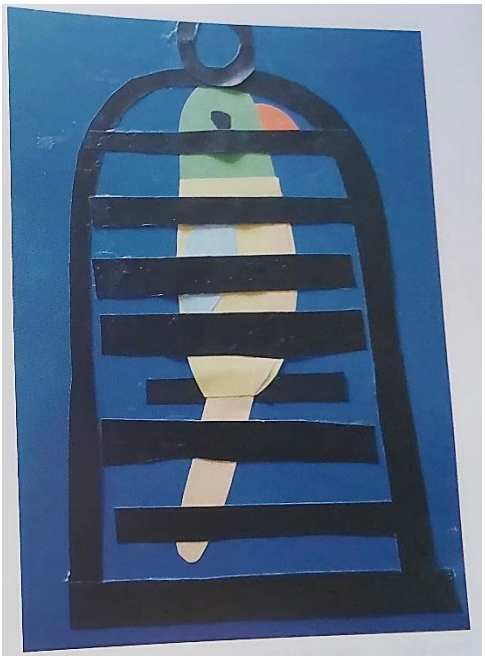

Slika 10. Tehnika kolaža, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Slikarska tehnika mozaika jest tehnika koja se sastoji od sastavljanja raznobojnih zlatnih, šarenih i staklenih štapića te raznobojnih kamenčića u mokru žbuku (Peić, 1990). Mozaikom se oslikavaju podovi, zidovi i svodovi u građevinama, a najčešće su to crkve, palače i hramovi. U radu s djecom predškolske dobi koristi se pojednostavljena verzija u kojoj djeca izrezuju komadiće raznobojnog papira i lijepe na papir jedno do drugoga. Šparavec (2018) smatra da iako se mogu kupiti gotovi izrezani papiri za mozaik, bilo bi bolje omogućiti djeci da sama izrezuju papir u dimenzijama prema vlastitom izboru.

Posljednja slikarska tehnika koja se često koristi u radu s djecom predškolske dobi jest pastel. Pastel je na prijelazu između crtačkih i slikarskih suhih tehnika jer se njime može vrlo uspješno crtati i slikati te je po svojim karakteristikama vrlo sličan ugljenu i kredi (Jakubin, 1999). Prema intenzitetu, boji i strukturi razlikujemo uljane, voštane i suhe pastele. Šparavec (2018) preporučuje uljane pastele u radu s djecom zbog toga što se lakše koriste, intenzivnijih su boja i djeca im daju prednost u odnosu na voštane. Djeca u radu s pastelama stječu iskustva i znaju kada trebaju jače pritisnuti da dobiju jači intenzitet boje i bolju pokrivenost podloge. Također, djeca mogu raditi i sa suhim pastelama, kojima mogu nijansirati boje i stvarati prekrasne prijelaze između boja.

Slika 11. Tehnika suhih pastela, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

2.3. Kiparske tehnike

Posebnost kiparskih tehnika nalazi se u strukturi materijala jer su neke tehnike posve mekane i pomične, a druge su tvrde i ukočene (Peić, 1990). Zbog toga se kiparske tehnike dijele na meke (glina, plastelin) i tvrde (kamen, drvo). Sredstva koja se koriste u kiparskim tehnikama u radu s djecom predškolske dobi jesu: glina, glinamol, plastelin, materijal za kaširanje, papir-plastika, prirodni materijali, aluminijska folija i asamblaž. „Glina je fino-zrnata vrsta zemlje koja nastaje raspadanjem stijena, posebno stijena nazvanih glinenac“ (Jakubin, 1999, str. 209). Gline dijelimo na primarne i sekundarne. Prema Jakubinu (1999), osnovna tehnika rada glinom zove se *modeliranje* te se može modelirati na nekoliko načina, a to su: modeliranje od jedne glinene mase, oduzimanjem od mase i dodavanjem, odnosno građenjem oblika. Upotreba gline u radu u odgojnim skupinama vrlo je važna jer doprinosi cjelokupnom razvoju djeteta (Šparavec, 2018). Djeca vole modelirati s glinom jer je mogu gnječiti, valjati, bacati i igrati se.

Osim oblikovanja glinom, djeci je zanimljiva i aktivnost otiskivanja različitih predmeta na razvaljanu glinu. Radovi od gline mogu se obojiti temperom i ispeći u peći za glinu kako bi se što bolje očuvali.

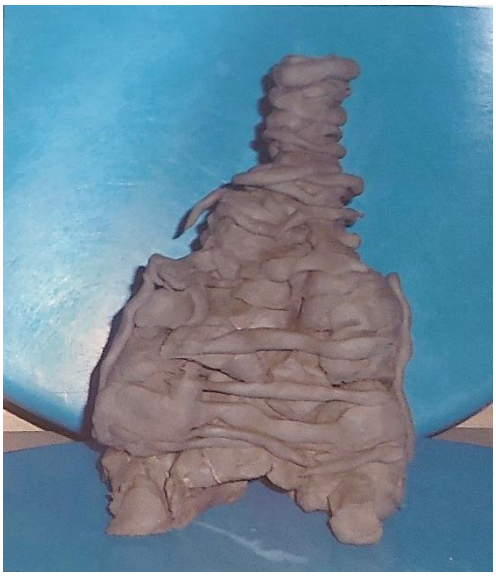

Slika 12. Tehnika gline, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Druga kiparska tehnika koja je po svojim karakteristikama slična glini jest glinamol. Glinamol je umjetna masa koja se proizvodi i koja se brže suši od gline (Jakubin, 1999). Iako se često koristi u radu s djecom predškolske dobi, glinamol se nakon sušenja ne može ponovno upotrijebiti kao što je to slučaj s glinom.

Treća kiparska tehnika koja je po svojim karakteristikama slična glini i glinamolu jest plastelin. Plastelin je umjetna masa koja je obojena i koja se proizvodi u svim bojama. „On je vrlo podatan za modeliranje, a pri tome kao ni glinamol ne prlja“ (Jakubin, 1999, str. 215). Interes mlađe djece za plastelinom brzo prolazi ako nije posebno mekan te je stoga za jasličku skupinu bolje ponuditi slano tijesto (Šparavec, 2018). Ipak, djecu bi trebalo poticati da što češće koriste plastelin kako bi ga vlastitim naporima omekšali i time razvijali finu motoriku šake.

Slika 13. Tehnika plastelina, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Sljedeća kiparska tehnika koja itekako može biti zanimljiva djeci jest modeliranje materijalom za kaširanje. Kaširanje je tehnika u kojoj manje komade novinskog papira umočimo u smjesu za kaširanje ili tu smjesu nanosimo kistom. Smjesa za kaširanje radi se od brašna i vode, a novinski papir nanosi se u nekoliko slojeva kako bi rad bio što čvršći. Nakon što se rad osuši, može se obojati temperama. Djeca tom tehnikom mogu izrađivati lutke, životinje, pa čak i trodimenzionalne slike, stoga bi tu tehniku trebalo što češće primjenjivati u radu s djecom jer im je zanimljiva i neobična, a konačni radovi mogu biti prekrasni. Još jedna zanimljiva kiparska tehnika jest i papir-plastika. „Papir-plastika je trodimenzionalna tehnika oblikovanja papira u prostoru“ (Šparavec, 2018, str. 110). Ova tehnika često može biti samoinicijativna aktivnost u kojoj djeca od čvrstog papira izrađuju skulpture.

Slika 14. Tehnika papir-plastike, dijete u sedmoj godini života (Šparavec, 2018)

Osim umjetnim materijalima, djeca mogu oblikovati svoje skulpture i prirodnim materijalima. Tako, primjerice, kada se igraju vani, djeca često oblikuju svoje radove od pijeska, zemlje, kamenčića, grančica, žireva, lišća, a zimi i od snijega. Iako su ti materijali kratkog vijeka trajanja, oni djeci omogućuju mnogo zadovoljstva i sreće tijekom rada, stoga bi im trebalo omogućiti što više prilika za rad s prirodnim materijalima.

Sljedeća kiparska tehnika kojom djeca mogu napraviti zanimljive radove jest aluminijska folija. S ovim materijalom djeca se ne susreću često, ali jednom kada dođu u doticaj s aluminijskom folijom i shvate kako s njome raditi, mogu napraviti vrlo kreativne i originalne radove. Starija djeca oblikovanjem folije mogu napraviti cijeli niz ljudskih likova u pokretu, životinja i slično, dok mlađa djeca uglavnom od folije izrađuju kuglice različitih veličina (Šparavec, 2018).

Slika 15. Tehnika aluminijske folije, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

Posljednja kiparska tehnika koju koristimo u radu s djecom predškolske dobi jest asamblaž. „Asamblaž je kiparska tehnika kolažiranja raznorodnih predmeta i materijala“ (Šparavec, 2018, str. 112). U ovoj tehnici možemo skupljati različite predmete, poput autića, dugmadi i dijelova igračaka, koje možemo obojiti temperama i zatim lijepiti na obojenu podlogu. Asamblaž možemo raditi u boji ili u crno-bijeloj kombinaciji.

Slika 16. Tehnika asamblaža, djeca u petoj godini života (Šparavec, 2018)

2.4. Grafičke tehnike

„Tehnike gdje se crtež prenosi na papir pomoću matrice i pritiskom grafičke preše, zovemo tehnikama grafičkog oblikovanja“ (Kučina i Tanay, 1995, str. 50). Grafičke tehnike dijele se na: tehnike visokog tiska (drvorez), tehnike dubokog tiska (bakrorez) i tehnike plošnog tiska (litografija). Prema Ivančeviću (2006), najpoznatije i najčešće primjenjivane grafičke tehnike su drvorez, bakrorez, bakropis i linorez. Grafičke tehnike koje se koriste u radu s djecom predškolske dobi jesu: pečatni tisak, monotipija, visoki tisak, duboki tisak, zrcalni tisak i karton-tisak.

U tehnici pečatnog tiska djeca mogu otiskivati različite vrste materijala kao što su spužvice, stiropor, tuljci papira i ostali materijal koji nam ne treba, a možemo ga reciklirati. Ponuđeni materijal djeca umoče u boju i otiskuju na podlogu većeg formata, koja može biti bijela, crna ili u bilo kojoj drugoj boji. Djeca u ovoj tehnici često rade u grupi te se jako vesele rezultatu svoga rada.

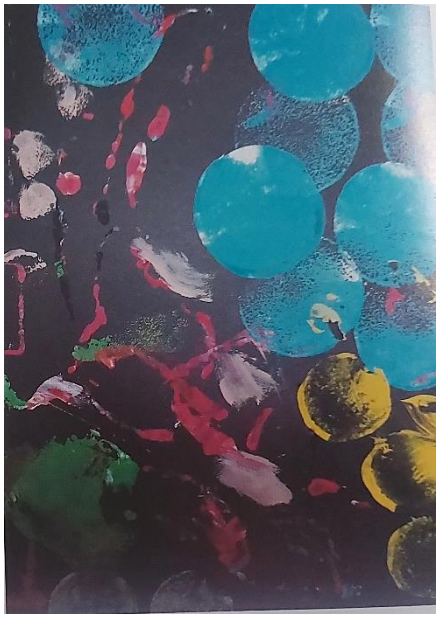

Slika 17. Tehnika pečatnog tiska, dijete u drugoj godini života (Šparavec, 2018)

Druga grafička tehnika za koju djeca uvijek pokazuju veliko zanimanje jest monotipija. Monotipijom se, kako i sam naziv govori, dobiva samo jedan otisak. Djeca na plastičnoj foliji ili pleksiglasu naslikaju temperama željeni motiv te nakon toga otiskuju svoj rad na papir koji može biti raznih boja.

Slika 18. Tehnika monotipije, dijete u drugoj godini života (Šparavec, 2018)

Tehnike visokog tiska, kao što su drvorez i linorez, prezahtjevne su za djecu predškolske dobi te se one koriste na način koji je prilagođen njihovoj dobi. Šparavec (2018) navodi postupak u kojemu djeca crtaju olovkom ili nekim drugim sredstvom utiskujući linije po stiroporu te se nakon toga stiropor premaže bojom i otisne na podlogu. Krajnji rezultat jest da mjesta koja su nacrtana olovkom ostaju bijela, a preostali dio je u boji u kojoj smo premazali stiropor. Također, umjesto stiropora u ovoj tehnici možemo koristiti i glinenu pločicu.

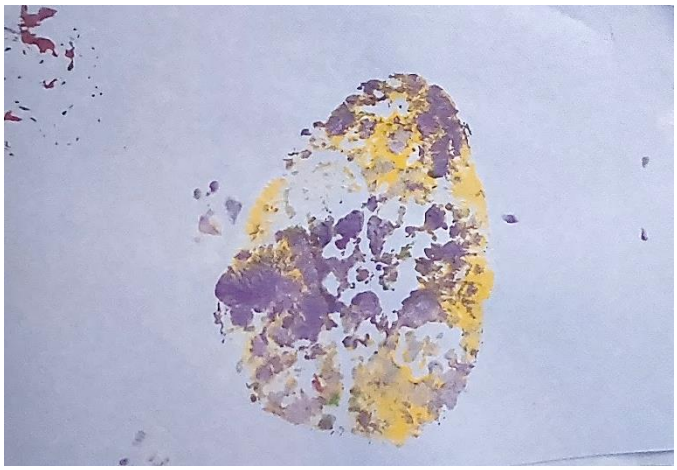

Slika 19. Tehnika visokog tiska, dijete u šestoj godini života (Šparavec, 2018)

Tehnike dubokog tiska u radu s djecom predškolske dobi izvode se tako da djeca crtaju olovkom na debljoj aluminijskoj foliji te je nakon toga premažu bojom i otiskuju. Ovisno o tome kako ćemo okrenuti foliju i premazati bojom, to može biti rad u visokom ili dubokom tisku. Također, još jedna grafička tehnika koja je svojim jednostavnim postupkom primjerena djeci predškolske dobi jest zrcalni tisak. U ovoj tehnici djeca presaviju papir i na jednoj polovici naslikaju crtež te ga preslikaju na drugu polovicu. Sredstva kojima mogu slikati su tempere, vodene boje i tuš.

Slika 20. Tehnika zrcalnog tiska (Šparavec, 2018)

Posljednja grafička tehnika koja se koristi u radu s djecom predškolske dobi jest karton-tisak. U ovoj tehnici djeca na kartonu nacrtaju željene oblike koje potom izrezuju i lijepe na podlogu. Nakon toga zalijepljene oblike premazuju bojom i otiskuju na papir. Ovom aktivnošću djeca su dugo zaokupljena jer ona zahtijeva veći angažman, ali i strpljenje, koje sva djeca pokazuju u svome radu (Šparavec, 2018).

2.5. Arhitektonske tehnike

Sva djeca u vrtiću vole slagati i preslagivati kocke i ostale elemente za građenje. Složenost građevina ovisi o djetetovoj dobi, pa tako što su djeca starija, to više primjenjuju ovu tehniku na složenije načine (Šparavec, 2018). Djeci bi trebalo osigurati prostor za građenje i dovoljno materijala za građenje, a osobito vole koristiti didaktički neoblikovani materijal koji uvijek znaju dobro iskoristiti. Zbog više iskustva i ideja, starija djeca često sudjeluju u izradi prostornih maketa. Makete koje mogu izrađivati su brojne, od maketa sobe svoje odgojne skupine do izrada makete nekog mjesta iz bajke. Djeca mogu obojiti materijale za maketu i zalijepiti ih za podlogu ili ih ne zalijepiti te koristiti u više navrata za igre preslagivanja. Također, materijale koji se već istroše treba zamijeniti novima, koji su djeci zanimljivi. U ovoj tehnici odgojitelj treba promišljati o složenosti aktivnosti koje nudi djeci, vodeći se prvenstveno poznavanjem individualnog razvoja svakog djeteta (Šparavec, 2018).

Slika 21. Rad s daščicama, dijete u petoj godini života (Šparavec, 2018)

2.6. Primijenjena umjetnost

Prema Šparavec (2018), primijenjene umjetnosti su umjetnosti koje se bave oblikovanjem predmeta praktične primjene, a dijele se na:

- Tekstil,
- Uređenje interijera,
- Keramiku,
- Oblikovanje metala,
- Primijenjeno slikarstvo,
- Scenografiju,
- Kostimografiju,
- Lutkarstvo,
- Ilustraciju.

Iznimno je važno da u radu s predškolskom djecom uvodimo što više aktivnosti iz primijenjenih umjetnosti jer one potiču razvoj dječjeg samopouzdanja stvaranjem predmeta koji imaju uporabnu vrijednost. Tako, primjerice, djeca mogu oslikavati vaze, ćupove, šalice i posude od gline, a mogu i od raznih kutija izrađivati posude za bojice, flomastere, igračke i slično. Također, za djecu je zanimljiva i izrada improviziranog tkalačkog stana. Izrađujemo ga tako što na bočnim stranama kutije izbušimo rupe i provučemo konopac ili vunu. Nakon toga izrezane trake tekstila ili deblju vunu provlačimo kroz osnove tkanja te na kraju osnove izrežemo i zavežemo. Djeca nakon toga mogu svoje radove iskoristiti u nekim drugim aktivnostima.

Slika 22. Stalak za flomastere, djeca u petoj godini života (Šparavec, 2018)

2.7. Dizajn

S djecom predškolske dobi vrlo često možemo izrađivati čestitke i pozivnice za blagdane, rođendane, razne prigode i događaje. Djeci je posebno zanimljivo to što teme i tehnike mogu biti raznovrsne, jer mogu pokazati svoju kreativnost. Također, djeca mogu oblikovati i plakate na temu koju trenutno obrađuju u skupini te ih izložiti i predstaviti drugima.

2.8. Novi mediji

„Rad na novim medijima podrazumijeva uvođenje djece u rad s računalima, rukovanje fotoaparatima i ostalim tehničkim pomagalima, čime naš utjecaj na razvoj digitalne kompetencije djece rane i predškolske dobi postaje namjeran i planiran“ (Šparavec, 2018, str. 122). Materijalni uvjeti u radu s novim medijima vrlo su važni te je nužna nabavka računala i odgovarajućih programa ako želimo raditi s novim medijima. Iako se preporučuje da djeca rane i predškolske dobi provode što manje vremena na računalu, ipak bi trebalo upoznati djecu s radom računala i njegovim mogućnostima, pogotovo jer će današnja djeca u budućnosti ovisiti o računalima. Stoga bi odgojitelj trebao planirati i promišljati kako djecu upoznati s računalima, da rezultat takvih aktivnosti bude poticaj djetetova razvoja, a ne pretjerano korištenje računala. Također, djeca se mogu upoznati i s radom fotoaparata, kojim mogu fotografirati i snimati svoje aktivnosti u skupini te kasnije nastale fotografije i snimke pregledavati, analizirati i komentirati.

3. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA I RAZVOJNE FAZE

Budući da se djeca u svom razvoju likovnog izražavanja koriste likovnim materijalom i tehnikama, u narednim poglavljima objasnit će se kako ih djeca koriste u svom likovnom razvoju i njegovim razvojnim fazama. Likovni razvoj djeteta uvjetovan je stupnjem razvijenosti motorike, svijesti i emocije, pa se smatra da se likovno izražavanje ne može javiti prije nego što se steknu potrebni uvjeti za njegovo izražavanje (Karlavaris, 1991). Stoga se likovni razvoj ne javlja od rođenja, već kada dijete postigne potrebnu razinu psihofizičkog razvoja. Nakon povlačenja prvih šara koje se javljaju otprilike s godinu i pol dana djetetove starosti, počinje likovni razvoj djeteta. „Osnovna potreba djeteta tijekom razvoja njegove likovnosti jest da neprestano mijenja sadržaj rada što proizlazi iz želje za aktivnim spoznavanjem i izražavanjem doživljenog“ (Grgurić i Jakubin, 1996, str. 27). Prema Hercegu i suradnicima (2010), postoje četiri razvojne faze likovnog izražavanja djeteta, a to su:

1. Faza šaranja,
2. Faza sheme,
3. Faza razvijene sheme,
4. Faza oblika i pojava.

U narednim poglavljima detaljno će se opisati svaka od ovih razvojnih faza.

3.1. Faza šaranja

Faza šaranja traje od godinu dana i 5 mjeseci do 3 godine i 5 mjeseci. U ovoj fazi šare se mijenjaju od jednostavnih crta do manjih kružnih crta. Motorika utječe na promjene u vrsti šaranja koje je u početku pravolinijsko, a kasnije kružno te potom sve preciznije s uključivanjem različitih varijanti šara, kao što su sklop pravolinijskih poteza, skakutanje po podlozi, udarno šaranje te raznovrsni oblici, od križa do klupka i relativno dobrog rasporeda linija (Herceg i sur., 2010). Pojava krugova u dječjem šaranju predstavlja početne napore da se konkretizira neki prikaz (čovjek, auto). Još jedna od karakteristika dječjih šara jest i nepostojanje težišta, pa se tako šare mogu promatrati s bilo koje strane papira. Također, u ovoj fazi djeci treba omogućiti meki i intenzivan grafički materijal kao što su olovke, pastele i krede te što više različitih formata i vrsta papira po kojemu mogu šarati. Bodulić (1982) tvrdi kako je važno da svako dijete šara od najranijeg djetinjstva jer tako dijete pokrene misao, zadrži je u kontinuiranoj aktivnosti i na taj je način razvija.

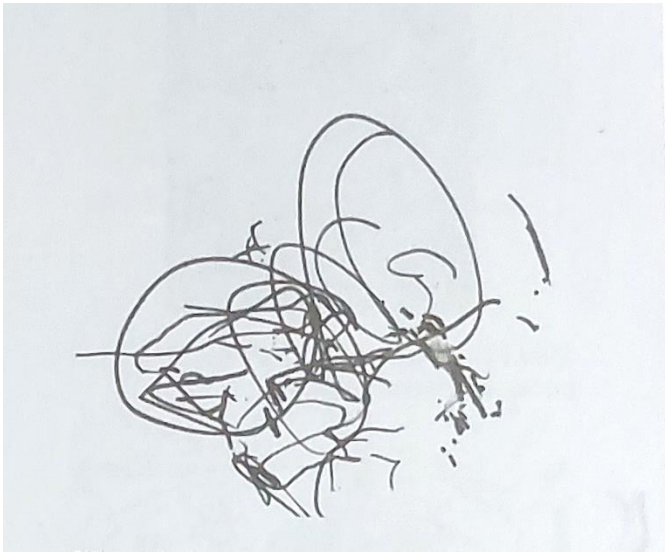

Slika 23. Faza šaranja (Herceg i sur., 2010)

3.2. Faza sheme

Faza sheme traje od 3 godine i 6 mjeseci do 5 godina te u ovoj fazi djeca prikazuju prepoznatljive figure i objekte s najjednostavnijim elementima (Herceg i sur., 2010). Iako je prikaz relativno oskudan, što je posljedica dječjih predodžbi o figurama i objektima, u ovoj fazi prepoznajemo dječju namjeru da nešto prikažu. „Početak ove faze označava prepoznatljiv crtež čovjeka“ (Karlavaris, 1988, str. 45). Prikaz čovjeka u ovoj fazi obavezno prikazuje lice na kojemu su oči i usta, a kasnije se prikazuju nos, uši i kosa. Prikaz ruku i nogu često je bez oblika tijela te nemaju dovoljnu debljinu. Također, tijelo se najčešće prikazuje kao trokut, krug, pravokutnik i elipsa. „U ovoj fazi može se uočiti takozvani princip glavnog pravca kojim se ljudska figura prikazuje u vertikali, a životinja u horizontali“ (Herceg i sur., 2010, str. 53). Osim čovjeka, djeca u ovoj fazi crtaju i druge objekte, poput kuće, cvijeta, stabla itd.

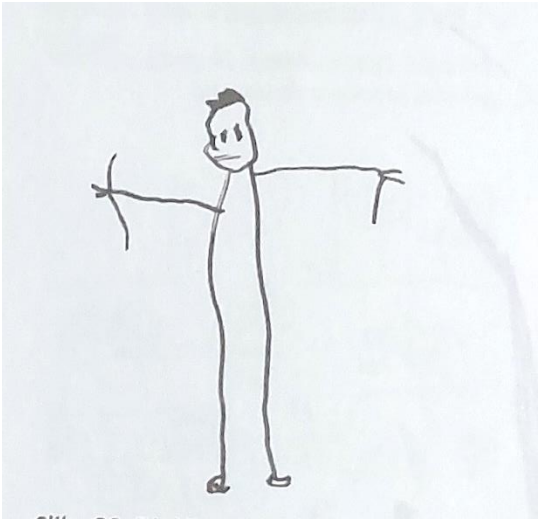

Slika 24. Faza sheme (Herceg i sur., 2010)

3.3. Faza razvijene sheme

Faza razvijene sheme javlja se od 5. godine i traje do 8. godine. U ovoj fazi crtež čovjeka upotpunjuje se novim detaljima kao što su, primjerice, kosa, uši, obrve, vrat, odjeća, obuća, debljina nogu i ruku, nakit i drugo. U ovom prikazu čovjeka djeca rado ističu neke simbole kojima pokazuju simpatije prema prikazanoj osobi (Herceg i sur., 2010). Također, djeca proširuju broj tema koje crtaju, pa tako mogu crtati igranje s loptom, ležanje u krevetu i slično. Prikaz prostora u ovoj fazi odvija se od vodoravne crte na dnu crteža koja označava zemlju pa sve do trake neba na vrhu crteža. U daljnjem razvoju umnožavaju se vodoravne crte kojima se označavaju objekti u drugom planu. Također se u prikazu objekta javlja pojava prevaljivanja u kojoj se podiže razina zemlje.

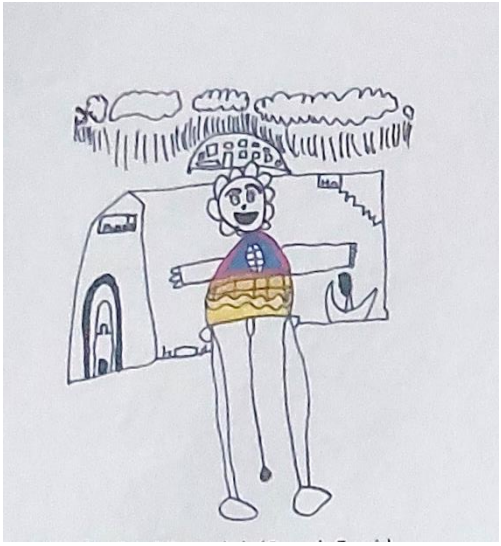

Slika 25. Faza razvijene sheme (Herceg i sur., 2010)

3.4. Faza oblika i pojava

Faza oblika i pojava traje od 8. do 10. godine života. U ovoj fazi povećava se realnost prikaza figura i objekata, a prikazuju se i profil, pokret i osnovni prostorni odnosi (Herceg i sur., 2010). U ovoj fazi djetetovo preciznije promatranje okoline rezultira bogatijim prikazom figura i objekata. Također, uporaba umjetničkog materijala dosljednija je i predstavlja viši stupanj njegove primjene.

Slika 26. Faza oblika i pojava (Herceg i sur., 2010)

4. LIKOVNI MATERIJAL KAO POTICAJ ZA DJEČJE STVARALAŠTVO

U procesu razvoja likovnog izražavanja djeca rane i predškolske dobi upoznaju vrste i načine uporabe različitih materijala kroz prikladnu motivaciju koja ih u igri navodi na spontano upoznavanje. Današnji likovni materijali pružaju mnogo načina na koje se djeca mogu likovno izražavati. „Uporabom različitih tehnika i materijala razvija se likovna kultura u obrazovanju i doprinosi općem odgoju“ (Herceg i sur., 2010, str. 173). U radu s djecom predškolske dobi koriste se likovni materijali i tehnike koje djeca mogu samostalno primjenjivati i kojima se mogu primjereno izraziti u skladu sa svojim dobnim mogućnostima. Osim o dobi djece, izbor likovnog materijala ovisi i o značajkama zadane teme, likovnom zadatku te o značajkama pojedinih stvaralačkih područja u likovnoj kulturi. Sadržaji rada u likovnim područjima strukturirani su sukladno zakonitostima i kontinuitetu razvoja likovnih sposobnosti i omogućuju oplemenjivanje likovnog izraza djece u procesu stvaranja (Herceg i sur., 2010). Likovni zadaci u radu s djecom polaze od jednostavnijih problema koji s višim uzrastom djece postaju sve složeniji.

Likovni materijali i tehnike vrlo su važni u likovnom izražavanju djeteta zbog toga što o značajkama materijala ovisi koliko će dijete biti zainteresirano za rješavanje likovnih problema i hoće li biti u stanju izraziti svoje ideje. Također je važno i poticanje likovnog razvoja djeteta, pa tako možemo koristiti neka druga sredstva poput književnih tekstova, glazbe ili fotografija kako bismo kod djeteta pobudili zanimanje. Igre s likovnim materijalima djeci prije svega donose osjećaj slobode, a zatim ih potiču na upoznavanje i ispitivanje svojstava pojedinog likovnog sredstva (Belamarić, 1986). Ravnomjerno izmjenjivanje likovnih tehnika, omogućavanje vremena za igru materijalom i za istraživanje mogućnosti njihova oblikovanja te stvaranje pozitivnog ozračja u kojemu dijete svoje ideje likovno realizira raznovrsnim i

privlačnim materijalima rezultiraju poticanjem djetetovih kreativnim sposobnosti i vještina. Balić-Šimrak (2010) navodi da se, znajući da će djeca u formalnom obrazovanju biti uglavnom usmjerena na aktivnost lijeve hemisfere mozga koja je zadužena za logiku i analizu, treba intenzivno baviti likovnim aktivnostima u ranoj i predškolskoj dobi jer one ne samo da daju prednost razvoju desne hemisfere mozga koja je zadužena za maštu već pružaju i ravnotežu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom procesu.

Osim što likovnim materijalima iskazuju svoje ideje i kreativnost, djeca njima izražavaju i svoje emocije. Zbog toga je važno, nakon što dijete završi svoj likovni rad, razgovarati o njegovim osjećajima i njihovu intenzitetu. Također treba razgovarati o razlozima zašto se javljaju određene emocije, načinima na koje se iskazuju i imaju li drugi slične emocije. Tako djeca kroz likovno izražavanje uče o imenovanju emocija, razlozima njihove pojave, potiče ih se na razvoj empatije i međusobnog razumijevanja te se time potiče i razvoj emocionalne inteligencije. Bilić i suradnici (2012) tvrde kako nevizualno poticanje i proces istraživanja unutarnjeg svijeta otvaraju duh, razvijaju maštu i dugoročno stvaraju usmjerenost prema prepoznavanju osobnih emocija, što je mnogo važnije od dječjih likovnih uradaka.

5. ULOGA ODGOJITELJA U LIKOVNOM IZRAŽAVANJU DJETETA

Odgojitelj ima vrlo važnu i višestruku ulogu u radu s djecom predškolske dobi. „Odgojitelj je spoj osobnih i profesionalnih kompetencija, sposobnosti, stručne osposobljenosti, motiviranosti za rad i radnog iskustva“ (Herceg i sur., 2010, str. 49). Odgojitelj je organizator i izvoditelj odgojno-obrazovnog procesa te ima veliku odgovornost za postignuća djece u svim razvojnim područjima. Stoga je važno da odgojitelj bude svjestan da treba poticati likovni razvoj djeteta tako što će mu omogućiti da upozna raznovrsne likovne materijale i tehnike. Također treba promišljati na koje sve načine može motivirati djecu na likovno izražavanje, omogućiti da likovni materijali budu prikladni za dječju dob te kroz likovne aktivnosti poticati dječji cjelokupni razvoj. Došen Dobud (2016) navodi kako je od prvog dana boravka i rada u predškolskoj ustanovi važno da odgojitelj svako dijete prihvati kao osobu sa svojim razvojnim posebnostima te da se prema tim posebnostima odgojitelj odnosi kao prijatelj i poticatelj onoga što će uočiti kao vrijedno i moguće.

6. ISTRAŽIVANJE O UPORABI LIKOVNIH MATERIJALA U DJEČJIM VRTIĆIMA

Kako su odgojitelji ti koji upoznaju djecu predškolske dobi s likovnim materijalima i tehnikama, za potrebe završnoga rada provedeno je istraživanje o uporabi likovnih materijala u radu s djecom predškolske dobi u dječjim vrtićima. U istraživanju su sudjelovali odgojitelji koji su odgovarali na pitanja o tome koje likovne materijale koriste u likovnim aktivnostima.

6.1. Cilj i metoda istraživanja

Cilj istraživanja jest otkriti koje likovne materijale i tehnike odgojitelji najčešće koriste u likovnim aktivnostima te koliko ih smatraju važnima u dječjem likovnom izražavanju. Hipoteza glasi da odgojitelji najčešće koriste slikarske i crtačke likovne tehnike u svome radu s djecom te da njih smatraju najprikladnijima za rad s djecom, kao i da su odgojitelji svjesni koliko je važno ponuditi djeci što raznovrsniji materijal u likovnom izražavanju. U istraživanju je sudjelovao 21 odgojitelj/ica koji su ispunili anonimni upitnik od 11 pitanja. Na kraju rada se nalazi anonimni upitnik koji su sudionici ispunjavali.

6.2. Rezultati istraživanja

Na prvo pitanje iz upitnika o broju godina radnog staža najviše je odgojitelja koji su odabrali odgovor između 15 i 25 godina, i to devet sudionika. Četvero sudionika odabralo je odgovor između 5 i 15 godina, po troje sudionika odabralo je odgovor između 25 i 35 godina i više od 35 godina, a dvoje ispitanika odabralo je odgovor do 5 godina radnog staža.

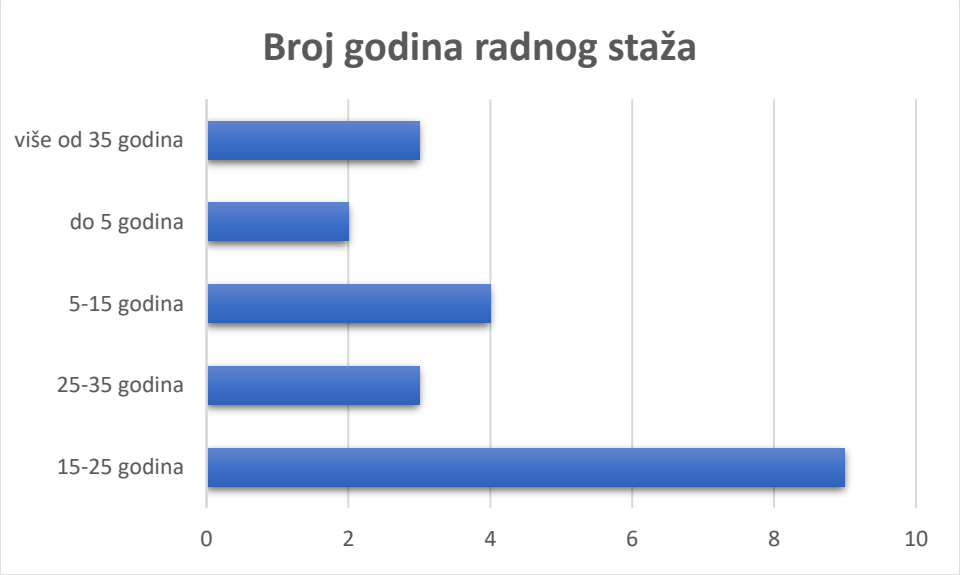

Grafikon 1. Broj godina radnog staža sudionika

Na pitanje o likovnim tehnikama koje najčešće koriste u radu s djecom, najviše je odgojitelja odgovorilo da koriste slikarske tehnike, i to njih ukupno 14. Četvero sudionika odgovorilo je da najviše koriste crtačke tehnike, a po jedan sudionik odgovorio je da koristi kiparske, grafičke i primijenjenu umjetnost u radu s djecom.

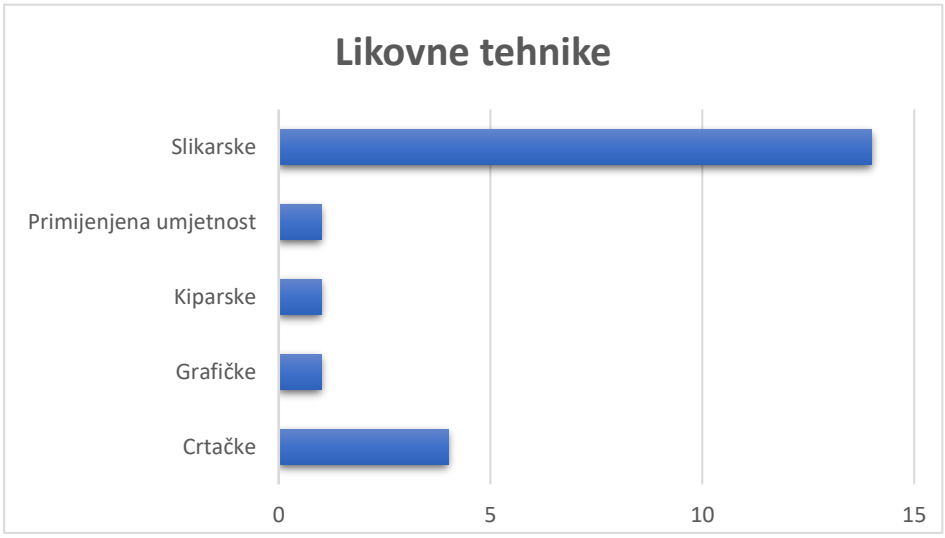

Grafikon 2. Zastupljenost likovnih tehnika

Kao razloge zašto najčešće koriste tu likovnu tehniku, odgojitelji koji najčešće koriste slikarske tehnike navodili su da djeca vole raditi u tim tehnikama i najradije sudjeluju u likovnim aktivnostima u kojima slikaju. Odgojitelji su naveli kako su slikarske tehnike najzanimljivije i najatraktivnije djeci te zbog toga pokazuju veliko zanimanje za njih. Također su naveli da se djeca najbolje izražavaju bojama i da izrađuju kreativne i maštovite radove. Slikarske tehnike lako mogu koristiti djeca svih dobnih skupina, od jaslica pa do predškole, a mogu ih istraživati i kombinirati nebrojeno puta. Isto tako, odgojitelji smatraju da slikarske tehnike imaju veliku važnost u cjelokupnom razvoju djeteta i da u tim tehnikama djeca najviše razvijaju finu motoriku.

Odgojitelji koji najčešće koriste crtačke tehnike u radu s djecom kao razloge su navodili da djeca pokazuju interes za njih i da su crtačke tehnike primjerene za predškolsku dob. Smatraju ih najpreciznijima jer djeca u crtačkim tehnikama spoznaju fine linije, detalje itd. Također, jedan sudionik naveo je da radi u jasličkoj skupini pa da su za djecu najprikladnije crtačke tehnike. Sudionik koji najčešće koristi grafičke tehnike u radu kao razlog je naveo da djeca vole raditi u tim tehnikama. Za sudionika koji najčešće koristi primijenjenu umjetnost razlog je taj da su dječji radovi izuzetno zanimljivi u toj tehnici. Sudionik koji najčešće koristi kiparske tehnike u svome radu navodi da djeca vole raditi s tom tehnikom.

Na pitanje o tome koja sredstva najčešće koriste u likovnim tehnikama, odgojitelji koji najčešće koriste slikarske tehnike su naveli tempere, vodene boje, kolaž i pastele. Odgojitelji koji najčešće koriste crtačke tehnike naveli su olovku, drvene bojice, flomastere i tuš. U kiparskim tehnikama najčešće koriste glinu, glinamol i plastelin, a u grafičkim tehnikama najčešće koriste olovku i tempere. Sudionik koji najčešće koristi primijenjenu umjetnost u radu s djecom, najčešće koristi sredstva kao što su glina, tuš, drvo, flomasteri, tempere i vodene boje.

Na pitanje zašto najčešće koriste ta sredstva, odgojitelji su navodili da djeca pokazuju veliko zanimanje za ta sredstva, preferiraju takav način izražavanja i uživaju u takvim likovnim aktivnostima. Također su naveli da su ta sredstva primjerena njihovoj dobi, da su lako dostupna i da djeca vole s njima istraživati. Jedan sudionik naveo je da najčešće koristi olovke i drvene bojice jer najviše razvijaju finu motoriku i potiču veću preciznost u dječjem stvaralaštvu. Također su naveli da djeca najradije stvaraju tim sredstvima, ali prateći interes i razvojnu dob, uvode i druga sredstva koja utječu na djetetovo divergentno mišljenje i općenito cjelokupni razvoj.

Na pitanje o tome koja je likovna tehnika po njihovu mišljenju najprikladnija za rad s djecom predškolske dobi, 57 % sudionika odgovorilo je da su slikarske tehnike najprikladnije, 33 % sudionika odgovorilo je da su crtačke tehnike najprikladnije, dok je 10 % sudionika odgovorilo da su kiparske tehnike najprikladnije za rad s djecom predškolske dobi.

Grafikon 3. Likovne tehnike koje sudionici smatraju najprikladnijima

Na pitanje zašto tu tehniku smatraju najprikladnijom, za slikarske tehnike odgojitelji su naveli da opuštaju um i razvijaju finu motoriku te razvijaju i senzibilnost za miješanje boja. Također su naveli da djeca uživaju u procesu rada te su im radovi maštoviti i drugačiji. Njima se najlakše izražavaju, stvaraju bogatu paletu boja te ih mogu koristiti djeca svih dobnih skupina. Također, odgojitelji su naveli da osim sa slikarskim, djecu treba upoznati i s drugim tehnikama i sredstvima te vidjeti koje im najviše odgovaraju. Svako je dijete individua i ne vole svi podjednako sve tehnike.

Odgojitelji koji crtačke tehnike smatraju najprikladnijima za rad s djecom kao razloge navode to što su najlakše za manipulaciju, najdostupnije su te dijete u najranijoj dobi uglavnom šara olovkom ili bojicom po papiru, a što je starije, sve se bolje služi spomenutim sredstvima.

Razlozi odgojitelja koji su mišljenja da su kiparske tehnike najprikladnije za rad s djecom predškolske dobi jesu da su te tehnike taktilne, senzomotoričke, imaju terapeutski učinak te potiču dječji razvoj.

Na pitanje koriste li neke likovne tehnike i sredstva koja nisu uobičajena u radu s djecom predškolske dobi, 12 sudionika odgovorilo je da ne koristi tehnike koje nisu uobičajene. Ostali su odgovorili da koriste pjenu za brijanje, ručni rad (pletenje vunom, tkanje, šivanje), tuš, ugljen, kolaž, uljne pastele i *decoupage* na staklu.

Na pitanje kakve su dječje reakcije na likovne tehnike i sredstva s kojima se prvi put susreću ili se ne susreću svakodnevno u likovnim aktivnostima, odgojitelji su naveli kako su reakcije djece podijeljene. Neka djeca imaju pozitivne reakcije, oduševljeni su novim materijalom, pokazuju veliko zanimanje i uživaju istraživati njegove mogućnosti. Kod djece raste motivacija kada isprobavaju nešto novo te rado prihvaćaju nove materijale. S druge strane, odgojitelji su naveli kako dio djece nije zainteresiran za nove materijale. Budući da im nešto može biti relativno novo, mogu zazirati od toga, a ako im se materijal ne svidi, mogu odbiti raditi s njime.

Na pitanje potiče li vrtić u kojemu rade raznolikost u smislu nabavke materijala za likovne aktivnosti ili su prepušteni sami sebi, 52 % sudionika odgovorilo je da vrtić u kojemu rade uglavnom potiče raznolikost, dok je 48 % sudionika odgovorilo da su uglavnom prepušteni sami sebi.

Grafikon 4. Poticanje raznolikosti materijala

Na pitanje koliko smatraju da su likovni materijali važni u likovnom izražavanju djeteta, odgojitelji su odgovorili da ih smatraju vrlo važnima jer raznolikost materijala potiče djetetovu želju za istraživanjem, isprobavanjem, njegovo kreativno mišljenje, sve ono što djeca ne mogu verbalno izraziti, a mogu kroz likovni rad. Odgojitelji smatraju da je važno omogućiti djeci da se okušaju u svim likovnim tehnikama kako bi kod njih izazvali znatiželju i da djeca kroz igru uče i istražuju te da ih potičemo na stvaralaštvo. Također, odgojitelji smatraju da raznovrsni materijali potiču djecu i na samostalnost te na stvaranje pozitivne slike o sebi.

6.3. Rasprava

Dobivenim rezultatima može se potvrditi prva hipoteza, koja glasi da odgojitelji u radu s djecom predškolske dobi najčešće koriste slikarske i crtačke tehnike koje smatraju i najprikladnijima za rad s djecom. Slikarske tehnike čak koriste u većoj mjeri nego crtačke tehnike, na temelju čega se može zaključiti da su slikarske tehnike zastupljenije od ostalih likovnih tehnika u radu u dječjem vrtiću. Kao razloge zašto slikarske tehnike smatraju najprikladnijima za rad s djecom odgojitelji su uglavnom navodili kako su one primjerene za njihovu dob, kako djeca vole raditi i izražavati se bojama, kako njima pokazuju svoju kreativnost te kako slikarske tehnike imaju pozitivan utjecaj na cjelokupni razvoj djeteta.

Sredstva koja su odgojitelji navodili da najčešće koriste u svome radu su uobičajena sredstva koja se koriste u vrtićima, a to su: tempere, vodene boje, flomasteri, olovka, drvene bojice itd. Samo mali postotak odgojitelja odgovorio je da u svome radu koristi sredstva koja nisu uobičajena u radu s predškolskom djecom, poput pjene za brijanje i ručnog rada.

Razlog zašto odgojitelji uglavnom ne koriste neke likovne tehnike i sredstva s kojima se djeca ne susreću svakodnevno jest što odgojitelji nemaju potporu dječjeg vrtića u nabavci likovnog materijala. Gotovo polovica odgojitelja navela je u istraživanju da su uglavnom prepušteni sami sebi u nabavi materijala, na temelju čega možemo zaključiti da odgojitelji u svome radu s djecom koriste tehnike i materijale koji su lako dostupni i jeftini. Ako i žele raditi s raznovrsnim materijalima, odgojiteljima to nije omogućeno jer nemaju dovoljnu potporu.

Također, rezultati potvrđuju i drugu hipotezu istraživanja, koja glasi da su odgojitelji svjesni koliko je važno ponuditi što raznovrsniji likovni materijal djeci u likovnom izražavanju. Stoga je iznimno važno da odgojitelji imaju potporu dječjeg vrtića u svome radu i da im se omogući što više raznovrsnog materijala koji će moći koristiti u likovnim aktivnostima s djecom rane i predškolske dobi.

7. ZAKLJUČAK

Likovni materijali jedan su od glavnih aspekata u likovnom razvoju djeteta te ih se kao takve nikako ne smije zanemarivati. Osim što se likovno izražavaju, djeca s likovnim materijalom uče, istražuju, spoznaju te razvijaju svoju kreativnost. Stoga bi trebalo promišljati o tome kako djecu upoznati s likovnim materijalima, pogotovo sa što više vrsta likovnog materijala i tehnika. Kada djeca upoznaju više vrsta likovnih tehnika, mogu ih i kombinirati u izradi svoga likovnog rada, pa ih tako možemo još više motivirati za rad i zainteresirati.

Važnu ulogu u likovnom izražavanju djeteta imaju i odgojitelji, koji odgovarajućim pristupom potiču likovni razvoj. Odgojitelji su ti koji djeci omogućuju rad s likovnim tehnikama, stoga je važno da upoznaju djecu s raznovrsnim tehnikama i slobodno koriste materijale koji nisu uobičajeni u radu u vrtićima, a djeca s njima mogu raditi. Neće se svakom djetetu svidjeti svi materijali, ali će svako od njih pronaći neke u kojima će uživati raditi.

U istraživanju su odgojitelji naveli kako su svjesni važnosti likovnog materijala te da djecu treba upoznati sa što više njih. Također smatraju da likovni materijali ne potiču samo likovni razvoj djeteta već i cjelokupni razvoj. Ipak, gotovo polovica njih nema potporu vrtića u nabavi materijala, pa možemo zaključiti da zbog toga ne koriste mnogo raznovrsnog materijala u svome radu s djecom. Stoga je vrlo važno osvijestiti vodstvo vrtića o važnosti potpore odgojiteljima u njihovu radu i o poticanju raznolikosti likovnih materijala u radu s djecom rane i predškolske dobi.

8. LITERATURA

Knjige:

Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga.

Bodulić, V. (1982). *Umjetnički dječji crtež*. Zagreb: Školska knjiga.

Došen-Dobud, A. (2016). *Dijete-istraživač i stvaralac: igra, istraživanje i stvaranje djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.

Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

Herceg, L., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.

Ivančević, R. (2006). *Likovni govor – uvod u svijet likovnih umjetnosti*. Zagreb: Profil.

Jakubin, M. (1999). *Likovni jezik i likovne tehnike – temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.

Karlavaris, B. (1988). *Metodika likovnog odgoja 2*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka: Hofbauer p.o.

Kučina, V., Tanay, E. R. (1995). *Tehnike likovnog izražavanja od olovke do kompjutora*. Zagreb: Naklada Lakej.

Peić, M. (1990). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga.

Slunjski, E. (2013). *Kako djetetu pomoći da…(p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti*. Zagreb: Element.

Šparavec, J. (2018). *Drvo ili mjesec - likovni odgoj za najmlađe*. Lekenik: Ostvarenje.

Radovi u časopisima:

Balić-Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 62, 3-8.

Bilić, V., Balić-Šimrak, A., Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 68, 3-5.

Prilog: Anonimni upitnik

Vrste materijala u radu s djecom predškolske dobi

Poštovani, redovna sam studentica 3. godine preddiplomskog studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Tema moga završnog rada jest „Vrste materijala u radu s djecom predškolske dobi“ te Vas ljubazno molim da ispunite ovaj anonimni upitnik o uporabi materijala u radu s djecom predškolske dobi u dječjim vrtićima. Unaprijed zahvaljujem na sudjelovanju.

Lana Pokorni

1. Broj godina radnog staža kao odgojitelj/ica. Odaberite jedan od ponuđenih odgovora.

a) do 5 godina
b) 5-15 godina
c) 15-25 godina
d) 25-35 godina
e) više od 35 godina

2. Koje likovne tehnike najčešće koristite u radu s djecom? Odaberite jedan od ponuđenih odgovora.

a) Crtačke tehnike
b) Slikarske tehnike
c) Kiparske tehnike
d) Grafičke tehnike
e) Arhitektonske tehnike
f) Primijenjena umjetnost
g) Dizajn
h) Novi mediji

3. Zašto najčešće koristite tu tehniku?

4. Koja sredstva u likovnim tehnikama najčešće koristite u radu s djecom? (Primjerice, u crtačkim tehnikama najčešće koristite flomastere.)

5. Zašto najčešće koristite ta sredstva?

6. Koja je likovna tehnika po Vašem mišljenju najprikladnija za rad s djecom predškolske dobi?

a) Crtačke tehnike
b) Slikarske tehnike
c) Kiparske tehnike
d) Grafičke tehnike
e) Arhitektonske tehnike
f) Primijenjena umjetnost
g) Dizajn
h) Novi mediji

7. Zašto tu tehniku smatrate najprikladnijom?

8. Koristite li neke likovne tehnike i sredstva u aktivnostima koji nisu uobičajeni u radu s djecom predškolske dobi? Ako da, napišite koje su to tehnike i sredstva.

9. Kakve su dječje reakcije na likovne tehnike i sredstva s kojima se prvi put susreću ili se ne susreću svakodnevno u likovnim aktivnostima?

10. Potiče li vrtić u kojem radite raznolikost u smislu nabavke materijala za likovne aktivnosti ili ste prepušteni sami sebi? Odaberite jedan od ponuđenih odgovora.

a) Vrtić uglavnom potiče raznolikost
b) Uglavnom smo prepušteni sami sebi

11. Koliko smatrate da su likovni materijali važni u likovnom izražavanju djeteta? Obrazložite.